

Filip Pierzchalski

Uzasadnianie jako wyraz profesjonalizmu w praktyce politycznej

Jednym z werbalnych przejawów profesjonalizmu w praktyce politycznej jest moment uzasadniania. W nomologicznym wyjaśnianiu rzeczywistości politycznej oznacza to sytuację, w której różne podmioty polityki¹ stosują szeroko rozumiany mechanizm argumentacji na rzecz potwierdzenia swoich racji, przekonań, wyborów czy intuicji. W zasadzie można powiedzieć, iż jest to rozpoznawalny odnośnik dla skomplikowanego procesu aktywności podmiotowej, który określa w sposób mniej lub bardziej precyzyjny istotę (sens) oraz treść profesjonalizmu w działaniach oraz decyzjach politycznych. W tym rozumieniu kwestia uzasadniania, a dokładniej analiza argumentacyjna, przestaje być ujmowana przez pryzmat „ekwilibrystyki słownej” i/lub „pustosłowa w polityce”, czyli jako bezzasadna racjonalizacja uprawomocniająca działalność podmiotową, a staje się czymś bardziej zrozumiałym, tzn. jest fundamentem dla definiowania, a co za tym idzie – wyjaśniania, standardów fachowej praktyki politycznej.

Zanim jednak przejdziemy do szczegółowego omówienia procesu uzasadniania jako oznaki profesjonalizmu w praktyce społeczno-politycznej, należy przybliżyć samo pojęcie profesjonalizmu. Dopiero na podstawie precyzyjnego wyjaśnienia tego terminu możliwe będzie uchwycenie subtelnych zależności pomiędzy uzasadnianiem, czyli wielostopniowym procesem kształtowania się podstaw dla stosowania określonej argumentacji, a fachowym wykonywaniem danego zawodu (profesji) przez podmiot polityki. Równocześnie dopiero wtedy będziemy mogli odpowiedzieć na następujące pytania: w jaki sposób dany podmiot uzasadnia podjęcie działania i/lub konkretnej decyzji politycznej, którą *post factum* oceniamy jako profesjonalną? Co oznacza, iż dana (analizowana przez badacza, opisywana przez komentatora itp.) praktyka polityczna jest pro-

¹ W przypadku tego artykułu Autor przyjmuje, iż podmiotem polityki może być zarówno pojedynczy, jak też zbiorowy uczestnik życia politycznego, który: „podejmuje w sposób względnie trwały świadome, suwerenne i zaplanowane działania związane z jego usytuowaniem w społecznej i politycznej strukturze społeczeństwa”. Więcej w: *Leksykon politologii*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław 2002, s. 317–319.

fesjonalna? W końcu, jakie są wyróżniki profesjonalizmu w polityce, zwłaszcza w kontekście oceny konkretnych podmiotów polityki?

Istota profesjonalizmu

Profesjonalizm w szerokim znaczeniu jest zaprzeczeniem niekompetencji (to antyteza dla amatorszczyzny, niefachowości, braku wiedzy czy doświadczenia itd.). Ścisłej, to pewien obiektywny stan rzeczy, w którym posiadanie właściwych kwalifikacji, umiejętności, wykształcenia, predyspozycji psychofizycznych itp. jest bezpośrednim warunkiem wykonania określonych czynności zgodnie z obligatoryjnie przyjętymi i powszechnie zaakceptowanymi standardami postępowania i/lub według sformalizowanych reguł wynikających z systemu nadawania oraz weryfikacji uprawnień, kompetencji, obowiązków itp. Stąd profesjonalizm dotyczy przede wszystkim wykonywania określonego zawodu (profesji), czyli powiązany jest z danym podmiotem, zarówno tym jednostkowym (profesjonalny burmistrz, minister itp.), jak również zbiorowym (profesjonalny klub parlamentarny, organizacja charytatywna itp.). Według słownika języka polskiego, profesja (fr. *profession*) oznacza: „pracę zawodową, stałe zatrudnienie, zajęcie, fach, zawód”. Z kolei, profesjonalizm to: „uprawianie zawodowo jakiejś dyscypliny, sztuki, zawodowstwo”². Stąd możemy wyróżnić kilka cech charakterystycznych (wyróżników) dla profesji:

1. to wykorzystywanie umiejętności bazujących na wiedzy teoretycznej – zanim podmiot stanie się profesjonalistą, musi najpierw nabyć pewien zasób wiedzy, na podstawie którego rozwija swój potencjał (bycie profesjonalistą nie bierze się *ex nihilo*, lecz wymaga pewnej bazy, tj. określonej inteligencji, zinterpretowanych zasobów informacji czy życiowego doświadczenia);
2. to nauka oraz trening tych umiejętności – bycie profesjonalistą oznacza ciągle podnoszenie swoich kwalifikacji oraz umiejętności, które z czasem przekładają się na doświadczenie zawodowe (bycie ekspertem w danym zawodzie wynika bezpośrednio z zaangażowania oraz chęci poszerzania swoich kompetencji przez określony podmiot, co z czasem przekłada się na możli-

² W kontekście podmiotu mówimy o *profesjonalistacie*, tj. „specjaliście, fachowcu w jakiejś dziedzinie; człowieku dobrze znającym swój zawód”. Natomiast przymiotnik *profesjonalny* (ang. *professional*) oznacza: „będący specjalistą w jakiejś dziedzinie; zajmujący się czymś zawodowo; będący na wysokim poziomie w danej dziedzinie; rzetelny; fachowy; spełniający wymagania profesjonalistów”. Więcej na ten temat, [w:] *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, Warszawa 2003, s. 565.

wość większego wpływu na otoczenie, np. podmiotową kreację świata polityki przez wyrafinowaną prowokację czy manipulację w dążeniu do realizacji własnych interesów, potrzeb, aspiracji itd.);

3. to kompetencje poparte egzaminami i/lub certyfikatami – bycie profesjonalistą nie oznacza tylko i wyłącznie permanentnej edukacji, co jest niezaprzeczalne, lecz związane jest również z respektowaniem przez dany podmiot sformalizowanej ścieżki rozwoju swojej kariery zawodowej (można posiadać dużą wiedzę życiową, tj. mądrość, ale przy tym nie być ekspertem w danej dziedzinie ze względu na brak formalnego udokumentowania swojego rozwoju, edukacji czy nabytych kompetencji);
4. to ustalony tok postępowania – aktywność profesjonalisty, czyli jego działalność i decyzje, które podejmuje, oparte są na określonych normach, kodeksach, etyce, statusie organizacyjnym itd., ustalonych oraz wypracowanych przez środowisko kompetentnych fachowców;
5. to wykonywanie zawodu dla dobra publicznego – najczęściej praca ekspercka związana jest z działalnością na rzecz dobra ogółu, czyli odnosi się do sfery publicznej, do działań i decyzji, których skutki są ogólnospołeczne;
6. to zrzeszanie się w organizacje i/lub stowarzyszenia – bycie profesjonalistą związane jest z przynależnością do określonej grupy, organizacji, partii itd., której członkowie posiadają podobne kompetencje, doświadczenie, fach itd.³.

W tym znaczeniu o tym, czy podmiot można określić jako profesjonalistę, decyduje: (1) to, czy oraz w jaki sposób respektuje i/lub przestrzega obiektywnie zaakceptowanych standardów, wymogów, kodeksów postępowania przypisanych danemu zawodowi (to mechanizm podporządkowania się, a co za tym idzie – stosowania w praktyce różnego typu pisanych oraz niepisanych schematów zachowania się). Dla przykładu, dla dziennikarza należącego do Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich będzie to oznaczało sytuację, w której nie tylko przestrzega Kodeksu Etyki Dziennikarskiej, lecz również realizuje w życiu pewne własne, odrębne praktyki dziennikarskie, które nie są usankcjonowane w kodeksie zawodowym, ale które w swoim zakresie i treści zasadniczo nie odbiegają od przyjętego standardu. W tym przypadku profesjonalizm dziennikarza nie jest tylko i wyłącznie wypadkową jego cech charakteru czy twórczego podejścia do wykonywania obowiązków wynikających z zawarcia umowy o pracę, lecz jest konsekwencją respektowania określonego wzorca „kompetentnego fachowca”, wypracowanego przez reprezentatywne środowisko dla tej grupy zawodowej, czyli przez Zarząd SDP; oraz (2) to, czy dany zawód czynnie wy-

³ N. Abercombie, S. Hill, B.S. Turner, *The Penguin Dictionary of Sociology*, Harmondsworth 1994, s. 335–336.

konuje (to sytuacja, w której przesłanką do stosowania sformalizowanych reguł czy norm postępowania jest czynne zarobkowanie). Stąd można stwierdzić, iż zasadniczym wyróżnikiem profesjonalizmu jest: „zbiór umiejętności pozwalających na samodzielne rozwiązywanie złożonych, nierutynowych problemów w danej dziedzinie, mających często charakter zdań eksperckich. Oprócz tego profesjonalistę cechować powinna określona postawa wobec własnej pracy, wynikająca z akceptacji moralnych, obyczajowych oraz prakseologicznych wzorców kulturowych profesjonalizmu”⁴.

Właściwie można mówić o wzroście rangi profesjonalizmu w szeroko rozumianym społeczeństwie, zwłaszcza w różnego typu organizacjach czy też strukturach społeczno-politycznych, gdzie odnotowuje się dynamiczne zapotrzebowanie na pracę kompetentnych, a co za tym idzie – wysoko wykwalifikowanych fachowców (to proces profesjonalizacji, czyli wyodrębnianie się nowych specjalności, ekspertów w danej dziedzinie). Dla przykładu, w polityce wewnętrznej danego państwa to proces kształtowania się szczegółowych polityk dotyczących konkretnych obszarów działalności państwa, chociażby dla służby zdrowia – to powstawanie kadry zarządzającej publicznymi szpitalami, czy dla ochrony środowiska – to tworzenie nowych organizacji ekologicznych w sektorze odnawialnych źródeł energii, których celem jest budowanie świadomości ekologicznej, jak również redystrybucja i kontrola środków UE przeznaczonych na poprawę oraz rozbudowę ekologicznych nośników energetycznych (OZE), takich jak biomasa, biogazy, energia wiatrowa czy geotermalna. Wymóg ciągłego podnoszenia kwalifikacji, zwiększania dotychczasowych umiejętności, poszukiwania alternatywnych, bardziej efektywnych możliwości i ścieżek dla rozwiązywania współczesnych konfliktów i problemów społecznych (chociażby konflikty na tle religijnym czy problemy globalne – efekt cieplarniany, postępujący głód i szerzenie się AIDS w krajach Trzeciego Świata) wpłynął na zmianę źródła władzy zarówno w różnych organizacjach, jak i w szeroko rozumianym życiu publicznym. Współcześnie nośnikiem władzy przestały już być środki produkcji, a stała się wiedza (według teoretyków epoki postprzemysłowej, wiedza wyparła środki produkcji, a co za tym idzie – wzrosła ranga profesjonalizmu w życiu publicznym). Oznacza to, iż hierarchia autorytetów zawodowych kształtuje się na podstawie rzeczywistych, obiektywnie weryfikowalnych dokonań, nie zaś na podstawie sztywnej hierarchii podwładny – przełożony czy też właściciel – najemnik⁵. Wiedza rozumiana jako zasadniczy

⁴ J. Zawadzki, *Organizacja i zarządzanie w polityce. Strukturalno-funkcjonalny aspekt państwa i partii politycznych jako organizacji*, Poznań 2006, s. 193–194.

⁵ Cz. Sikorski, *Zachowania ludzi w organizacji*, Warszawa 2002, s. 273–295. W teorii organizacji i zarządzania podkreśla się, iż wiedza to: „informacja osadzona we właściwym kontekście, która umożliwia efektywne i skuteczne działanie danej osobie lub organizacji”. Stąd

czynnik – moderator zmiany społecznej, ekonomicznej, politycznej, na podstawie którego powstają jakościowo nowe sprzeczności i konflikty czy też postępują liczne anatognistyczne względem siebie procesy (dla przykładu to postępujące względem siebie równoległe procesy stratyfikacji oraz wykluczenia społecznego z homogenizacją kulturową czy uniformizacją rynków lokalnych w globalną sieć gospodarczą).

Profesjonalizm w praktyce politycznej

Perspektywa pierwszeństwa wiedzy nad władzą odnosi się również do sfery polityki, gdzie przez współczesny kryzys społecznego ładu nastąpił demon-taż zintegrowanego systemu kulturowo-normatywnej regulacji. W ten sposób mamy do czynienia z ponowoczesną modernizacją przestrzeni publicznej, czyli z nowym postindustrialnym ładem nazywanym *Wiekim dostępu*, gdzie podstawowym czynnikiem i/lub przewagą konkurencyjną jest wiedza, a dokładniej władza nad wiedzą (zgodnie z tezą: „kto ma dostęp, ten w wieku dostępu ma władzę”)⁶. Dlatego coraz większe znaczenie zaczyna odgrywać proces profesjonalizacji różnego typu podmiotów polityki, które chcąc wywierać wpływ,

wiedzę wyróżniają następujące cechy: podmiotowość – interpretacja wiedzy zależy w dużym stopniu od podmiotowych doświadczeń i kontekstu, w jakim jest użyta; transferowalność – wiedza może być wydobywana z jednego miejsca i efektywnie wprowadzona do drugiego; osadzenie – wiedza w większości przypadków znajduje się w ludzkich umysłach i trudno ją przekazać czy dzielić się nią; samozasilanie – wiedza nie traci swojej wartości, kiedy jest dzielona, wręcz wartość wiedzy wzrasta w miarę dzielenia; nietrwałość – wiedza z czasem się dezaktualizuje; spontaniczność – wiedza rozwija się w procesie, który często nie jest kontrolowany. Więcej, [w:] J.J. Brdulak, *Zarządzanie wiedzą a proces innowacji produktu. Budowanie przewagi konkurencyjnej firmy*, Warszawa 2005, s. 13–14.

⁶ W tym rozumieniu zasadniczym momentem wpływu na przestrzeń publiczną, w tym rzeczywistość *stricte* polityczną, jest informacja (to hegemonia techniki i technologii informacji), która w zindywidualizowanym społeczeństwie tworzy pewne zasoby wiedzy. Powyższe zasoby opierają się przede wszystkim na informacji konsumpcyjnej upowszechnionej przez mass media (to mechanizm kreowania przez media rzeczywistości wizerunków i treści symbolicznych, gdzie świat realny zostaje zastąpiony przez wirtualny, czyli następuje tzw. fikcjonizacja świata polityki). Równocześnie należy dodać, iż poprzez proces mediatyzacji i/lub inscenizacji, gdzie rzeczywista treść polityki zostaje zastąpiona treściami symbolicznymi, wyłaniają się trzy kierunki strukturalizacji przestrzeni politycznej: 1. Zniesienie znaczenia czynnika ideowego (tutaj to anulowanie czynnika odpowiadającego za rzeczywistą polaryzację politycznych wyborów); 2. Ukierunkowanie podmiotów polityki na rynkową wyróżnialność; 3. Wzrost czynnika personalnego odwołującego się do przymusu medialnej wyróżnialności. Więcej, [w:] J. Golinowski, *Perspektywa porządku postpolitycznego. W stronę technologii władzy*, Warszawa 2007, s. 251–302.

a co za tym idzie – sprawować władzę nad potencjalnymi wyborcami, stają przed koniecznością budowania trwałych relacji na styku nadawca – odbiorca. Właściwie oznacza to sytuację, w której dany podmiot polityki formułuje, modyfikuje oraz przekazuje określone informacje (ściślej wiedzę) w postaci medialnych znaczeń oraz symboli. Poprzez mechanizm podmiotowej regulacji następuje legitymizacja określonego reżimu politycznego za sprawą:

1. wyłonienia się ważności pewnych zagadnień przy udziale symbolicznego wpływu, tzn. uznania pewnych warunków czy też fenomenów procesu społecznego za problemowo ważne;
2. uprawomocnienia się owego fenomenu poprzez osiągnięcie przezeń pewnego stopnia doniosłości na arenach publicznego dyskursu;
3. sformułowania oficjalnego programu działania i jego empirycznej realizacji;
4. mobilizowania do działania według odpowiednich linii postępowania⁷.

Mimo zmniejszenia roli argumentacji w dyskursie politycznym na rzecz medialnego spektaklu i chwilowej „wirtualnej sensacji”, wydaje się, iż współcześnie rola profesjonalizmu w praktyce politycznej jest: „prawdopodobnie bardziej normatywna niż instrumentalna. W dużym stopniu profesjonalizm polega na ustalaniu standardów dobrej praktyki. Większość profesji związanych z polityką jest taka właśnie dlatego, że stanowią one źródło standardów dla polityki publicznej [...] często zasadniczą funkcją eksperta jest ustalanie kryteriów definiowania celów publicznych i ocena programów publicznych”⁸. W takim układzie, oprócz czynników wymuszających profesjonalizm w polityce⁹, można powiedzieć, iż profesjonalnym podmiotem polityki nazwiemy tylko taki podmiot i/lub takiego fachowca (eksperta), który:

1. Jest politycznie umiejscowiony – oznacza to sytuację, w której określony podmiot podlega trzem procesom:
 - po pierwsze, jego egzystencja jest obiektywnie uwarunkowana oraz uzależniona od polityki (każdy podmiot polityki jest przedmiotem oddziaływania za-

⁷ Tamże, s. 270.

⁸ C.W. Anderson, *The Place of Principles in Policy Analysis*, „The American Political Science Review”, 1979, nr 3, s. 714, [za:] G. Majone, *Dowody, argumenty i perswazja w procesie politycznym*, Warszawa 2004, s. 101.

⁹ Do głównych czynników wymuszających profesjonalizm w polityce zaliczyć można: 1. Zmiany w otoczeniu społecznym i politycznym, spowodowane globalizacją i coraz powszechniejszym przechodzeniem z lokalnej skali działalności politycznej do skali regionalnej i światowej; 2. Postęp w technologii i technice komunikacji społecznej, co zwiększyło również funkcje kontrolne ze strony wyborców; 3. Wzrost przeciętnego poziomu wykształcenia, a co za tym idzie – aktywności oraz aspiracji społeczeństwa. Więcej na ten temat, [w:] J. Zawadzki, *Organizacja i zarządzanie...*, s. 193–194.

stanych stosunków politycznych, a co za tym idzie – jego bezpośrednia egzystencja jest uzależniona od *praxis* politycznej);

– po drugie, jego szeroko rozumiana działalność jest obiektywnie uwikłana w politykę (niezależnie od intencji i wiedzy danego podmiotu, jego dążenia czy działania oraz wartości, które wyznaje, są wynikiem, w pierwszym rzędzie, zastanych warunków, jak również nabytych wzorców, norm oraz aksjologii w procesie socjalizacji właściwych dla danego społeczeństwa. Dlatego wszelka działalność podmiotów polityki jest nieodłącznie związana z występującymi w obrębie danej praktyki społecznej sprzecznościami interesów);

– po trzecie, uzyskuje on określoną podmiotowość polityczną (to określony stopień uświadomienia sobie przez dany podmiot własnej polityczności, gdzie podmiotowość rozumiana jest jako ściśle określona właściwość podmiotowa, która jest obiektywnie uwikłana w sprzeczności interesów, przeciwstawność oraz konflikt dążeń i działań)¹⁰.

2. Posiada nie tyle informację (jakieś zorganizowane, zinterpretowane dane), co wiedzę (pewien określony zbiór doświadczeń, procedur, przemyśleń, osądów, przekonań, prawd wynikających z doświadczenia i służących do komunikowania i rozumienia otoczenia) na temat rzeczywistości politycznej. Ekspert w dziedzinie polityki opiera swoją aktywność zawodową na znajomości mechanizmów, procesów, modeli, zasad, relacji itd. wpływających na kształt określonego ładu politycznego. Ponadto, wiedza profesjonalnego podmiotu polityki powinna odnosić się również do znajomości różnego typu całościowych mechanizmów regulacji funkcjonujących w systemie politycznym. Czyli między innymi do mechanizmów: prawodawczych (to wiedza zarówno teoretyczna, jak i praktyczna z zakresu obowiązującego prawa w określonym reżimie politycznym, czyli – w przypadku eksperta od polityki – gruntowna znajomość niezbędnych z punktu widzenia funkcjonowania systemu politycznego jako całości ustaw, rozporządzeń, kodeksów, przepisów itd.); ekonomicznych (to praktyczna wiedza z zakresu obecnych zależności między ekonomiką a polityką, dokładniej – to znajomość wtórnego sprzężenia pomiędzy tymi sferami, gdzie samoregulująca się ekonomika podlega, wymaga i niejako „domaga się” politycznej regulacji. W tym układzie ekonomika zachowuje swój status ontyczny jako przesłanka powstawania i rozwiązywania problemów społecznych, zaś polityka pozostaje czynnikiem niezbędnym do rozwiązywania zadań samej ekonomiki, czyli staje się „przekładnią” między prawami rozwoju, możliwościami i wymogami gospodarki a sterowanymi społecznie po-

¹⁰ M. Karwat, *Człowiek polityczny. Próba interpretacji marksistowskiej*, Warszawa 1989, s. 5–103.

trzebami i możliwościami rozwoju innych sfer systemu politycznego¹¹); czy też kulturowych (to praktyczna wiedza z zakresu rozwoju różnych form, projektów, treści oraz teorii powstających w danej przestrzeni kulturowej, które bezpośrednio determinują sferę polityki).

3. Permanentnie podnosi zasoby swojej wiedzy i własne umiejętności. To ustawiczne dokształcanie się służyć ma przede wszystkim podnoszeniu własnych kwalifikacji zawodowych, a co za tym idzie – ma zwiększać kompetencje oraz praktyczne umiejętności radzenia sobie z problemami, konfliktami oraz ze sprzecznościami nieustannie generowanymi przez świat polityki (ekspert, by być rzetelnym fachowcem w polityce, czyli w zasadzie, by skutecznie działać i rozwiązywać zaistniałe problemy, przy maksymalnym ograniczaniu ryzyka społecznego, musi się szkolić, spotykać się z innymi fachowcami z tej samej dziedziny w celu wymiany doświadczeń, czytać fachową literaturę itd.).
4. Jego profesja, czyli aktywność zawodowa, odbywa się w określonej przestrzeni politycznej. Podmiot polityki funkcjonuje zawsze w jakiejś zastanej przestrzeni politycznej, która będąc obszarem relacyjnym, gdzie treścią owej relacyjności są stosunki społeczne, obejmuje jednostki jak również grupy społeczne, społeczności lokalne oraz wielkie grupy społeczne¹².
5. Jego profesjonalizm odnosi się bezpośrednio do materii polityki. W tym przypadku zadaniem eksperta jest wytworzenie i podtrzymanie równowagi społecznej, czyli jego profesjonalizm przejawia się przez podejmowanie konkretnych działań o charakterze politycznym, których właściwą materią jest: „uzgodnienie relacji między interesami partykularnogrupowymi a interesami całego społeczeństwa, narodu, państwa; zależność między ideologiczną stronniczość-

¹¹ Zależność pomiędzy sferą bazową (ekonomiką) a pochodną sferą (polityką) ma charakter dialektyczny, tzn. jest nieautomatyczna, warunkowa i zapośredniczona, gdzie gospodarka jest ontycznie pierwotna w stosunku do polityki w aspekcie genetycznym, strukturalnym i funkcjonalnym (ekonomika poprzedza i warunkuje politykę), a polityka jest pochodna i wtórna w stosunku do gospodarki (pierwotność polityki ma charakter filogenetyczny, a nie ontogenetyczny, a zatem to zależność „gatunkowa”, funkcjonująca na poziomie relacji pomiędzy podsystemami, dziedzinami życia społecznego jako pewnymi całościami, a nie na poziomie poszczególnych elementów). Więcej, [w:] M. Karwat, *Polityka jako skoncentrowany wyraz ekonomiki*, [w:] *Metafory polityki*, t. I, red. B. Karczmarek, Warszawa 2001, s. 27–43.

¹² Według A. Bodnara, *przestrzeń społeczna* będąc przestrzenią relacyjną: „może składać się z jednego lub wielu pól relacyjnych obejmujących stosunki między wielkimi grupami społecznymi, małymi grupami i jednostkami. Pola te wzajemnie oddziałują na siebie, zazębiając się i nakładając. Bezpośrednim czynnikiem sprawczym owego działania jest zawsze czynnik zależny lub niezależny od danego podmiotu relacyjnego”. Więcej, [w:] A. Bodnar, *Czas i przestrzeń w polityce*, [w:] *Prawo i polityka*, red. F. Ryszka, K. Opalek, W. Sokolewicz, Warszawa 1988, s. 170–184.

cią a racją stanu, między dążeniami do innowacji ustrojowych lub restauracji a ciągłością prawną i kulturową państwa”¹³. Przy czym, profesjonalne podtrzymanie równowagi społecznej może mieć charakter: doradczy (tzw. ekspercki, gdzie podmiot polityki nie jest aktywnym uczestnikiem określonych działań i decyzji, lecz jedynie przedkłada swój ogląd, opinię, ekspertyzę, wykładnię itd. na dany temat, czy w kontekście podjęcia jakiejś wiążącej decyzji); uczestniczący podmiot polityki jest tzw. „głównym rozdającym”, czyli aktywnie uczestniczy w podejmowaniu działań oraz decyzji mających wpływ na funkcjonowanie określonego reżimu politycznego. Takie uczestnictwo może być w trybie: bezpośrednim – ekspert opiera się zawsze (i tylko) na własnej wiedzy i doświadczeniu – tutaj podmiot bierze całą, imienną odpowiedzialność za własne wybory, decyzje, wdrażane strategie itd.; pośrednim – ekspert występuje „w imieniu” grupy, załogi, związku zawodowego i/lub „z tylnego fotela” staje się siłą sprawczą zmian – tutaj odpowiedzialność osobista zostaje rozmyta na rzecz odpowiedzialności zbiorowej.

Niewątpliwie ważnym kryterium weryfikacyjnym dla profesjonalistów istniejących w przestrzeni politycznej, czyli *de facto* dla fachowców „od polityki”, jest ich aktywność. Ewaluacja z założenia następuje zazwyczaj *post factum* i między innymi może przybrać następujący charakter:

1. Odnosi się tylko (i zawsze) do wybranego elementu – tutaj to krytyka jednego, istotnego aspektu aktywności, gdzie osoba i/lub instytucja (może to być dziennikarz, wyborca, konkurent polityczny czy niezależny instytut badawczy itd.) dokonująca weryfikacji działań oraz decyzji danego podmiotu pod kątem jego profesjonalizmu skupia się jedynie na jednym przejawie aktywności (np. na konkretnej decyzji i/lub wydzielonym obszarze – efektywnej realizacji planu budowy autostrad przez Ministra Infrastruktury).
2. Odnosi się tylko (i zawsze) do całości – tutaj to krytyka całokształtu aktywności wybranego podmiotu i/lub instytucji czy organizacji, gdzie obiekt dokonujący oceny oraz weryfikacji profesjonalnych zachowań wynikających z wykonywania zawodu przez podmiot skupia się na wielowarstwowo-

¹³ Ukierunkowanie wśród politycznych ekspertów na aktywność, a ściślej działania o charakterze politycznym, oznacza, iż powyższe działania posiadają dwie zasadnicze cechy (w przypadku omówienia cech *polityczności* działań została zastosowana analogia do kategorii prowokacji politycznej): 1. są co najmniej uwikłane w sprzeczności interesów oraz konflikty wielkich grup społecznych, zagrażające równowadze społecznej i jedności narodu, państwa, w walkę o artykulację i reprezentację tych interesów, a wobec tego w walkę o wpływ i władzę w państwie; 2. są narzędziem wywierania wpływu, a zarazem korygowania, ograniczania i przekreślenia cudzego wpływu na stosunki polityczne, narzędziem walki o władzę i jednym ze środków sprawowania władzy państwowej. Więcej, [w:] M. Karwat, *Teoria prowokacji. Analiza politologiczna*, Warszawa 2007, s. 174–178.

wej oraz wielostopniowej analizie kontekstowej. W tym układzie profesjonalizm oceniany jest nie tylko pod kątem wyrywkowych aktywności (wydzielonych obszarów), lecz w całości na tle otoczenia zewnętrznego (np. na tle podobnych fachowców czy praktyk), z uwzględnieniem czynników niezależnych od podmiotu (np. jakaś siła wyższa, której dany ekspert nie mógł przewidzieć przy konstruowaniu swojej prognozy czy określaniu strategii działania), aspektu relacyjnego (np. powiązania i determinacji przyczynowej między różnymi obszarami dla zniwelowania jakiegoś problemu), czynników zakłócających (np. emocji, irracjonalnych przeświadczeń, stereotypów, antypatii, fobii itd.).

3. Przez pryzmat elementu odnosi się do całości – tutaj weryfikacja pod kątem profesjonalnych zachowań danego podmiotu polityki dokonuje się na podstawie „przeskoku”, czyli pewnego uproszczenia, skrótu myślowego i/lub stereotypu. Całościowa ocena aktywności następuje w oparciu o jeden, wybrany obszar (dla przykładu, oceniając profesjonalizm zbiorowego podmiotu polityki, jakim jest ONZ, rozpatrujemy jego fachowość i skuteczność w obszarze międzynarodowym przez pryzmat jednej wyspecjalizowanej organizacji, np. Międzynarodowej Organizacji Pracy i/lub przez pryzmat jednej inicjatywy, np. misji pokojowej w Bośni i Hercegowinie, nie zaś w kontekście całościowej działalności, która z założenia ma realizować podstawowy cel statutowy, tj. zapewnienie bezpieczeństwa i pokoju międzynarodowego. W tym układzie dla niektórych obserwatorów czy badaczy sceny międzynarodowej ONZ okaże się nieprofesjonalnym podmiotem na scenie międzynarodowej, ponieważ misja pokojowa w Bośni i Hercegowinie skończyła się porażką, ze względu na liczne ofiary i brak stabilizacji w tamtym regionie, z którym ONZ nie potrafiła sobie poradzić).
4. Przez pryzmat całości odnosi się do elementu – tutaj weryfikacja pod kątem profesjonalnych zachowań danego podmiotu polityki ma odmienny kierunek. Tzn. uproszczenie, skrót myślowy i/lub stereotyp ukierunkowuje się na całościową aktywność zawodową danego podmiotu, co przekłada się na wszystkie obszary działalności tegoż podmiotu (dla przykładu, oceniając profesjonalizm pojedynczego podmiotu polityki, jakim jest premier jakiegoś rządu, powiemy, iż jest to nieprofesjonalny polityk ze względu na całościową analizę jego aktywności, czyli przez pryzmat różnych obszarów, na które ma wpływ, czyli pracę swojego gabinetu, poprawę wskaźników makroekonomicznych, nietrafność podejmowanych decyzji z zakresu polityki wewnętrznej państwa itd. Równocześnie pod tą całościową negatywną ocenę premiera zostaną podciągnięte inne, np. pozytywnie oceniane obszary jego działalności, które świadczą o tym, iż jest fachowcem swojej dziedzinie).

Kwestia uzasadniania

Przejdźmy teraz do pojęcia uzasadniania, które w sferze semantycznej obciążone jest wieloznacznością. W zasadzie, gdy analizujemy pojęcie uzasadniania, to możemy mieć na myśli;

1. uprawomocnienie jakiegoś twierdzenia – to walidacja twierdzenia (*iustificatio cognitionis*) – na poziomie metaetycznym to reguły wnioskowania dedukcyjnego oraz indukcyjnego służące jako zasady uprawomocnienia sądów wartościujących;
2. usprawiedliwienie jakiegoś czynu – to windykacja aktu (*iustificatio actions*) – tutaj to cele wraz z indukcyjnie potwierdzoną i/lub potwierdzalną wiedzą empiryczną (to wiedza odnosząca się do relacji „cele – środki”) służą jako podstawa pragmatycznego usprawiedliwienia¹⁴.

W pierwszym przypadku odnosimy się do uzasadniania rozumianego jako umiejętność jasnego formułowania sądów. Sytuacja taka oznacza przyjęcie *zasady racji dostatecznej*, czyli postulatu krytycyzmu, który: „domaga się, abyśmy za prawdziwe uznali tylko takie zdania, dla których umiemy wskazać należyte uzasadnienie”. Przy czym, właściwie uzasadnić – to określać podstawy uznania za prawdziwe zdań, w których formułujemy żywione przez nas sądy. Dlatego nasze sądy wyrażane w zdaniach, które ujmujemy za prawdziwe, mogą być uzasadnione na dwa sposoby:

1. bezpośrednio – w tym przypadku uzasadnianie oparte jest na spostrzeżeniu (może być zewnętrzne – zmysłowe, jak też wewnętrzne – introspekcyjne) i/lub na obserwacji (to dochodzenie na podstawie rozmyślnego spostrzegania do sądów, które mają być odpowiedzią na pewne, w danej chwili stawiane pytania), gdzie prawdziwość wydaje się nam zagwarantowana przez przeżyte w owej chwili wrażenia;
2. pośrednio – w tym przypadku uzasadnianie następuje na podstawie wnioskania z innych zdań przyjętych poprzednio za prawdziwe¹⁵.

Właściwie to ten typ wyjaśniania uzasadniania w oparciu o umiejętne formułowanie sądów odgrywa w nauce rolę selektora wiedzy naukowej (w tym przypadku wiedza naukowa jest stopniowalna pod względem mocy uzasadniania, gdzie badacza każdorazowo obowiązuje zasada racjonalności przekonań, stwierdzająca iż „stopień przekonania, z jakim głosimy dany pogląd, powinien

¹⁴ H. Feigl, *Uzasadnianie a usprawiedliwienie pragmatyczne*, [w:] *Metaetyka*, red. I. Pałowska-Lazari, Warszawa 1975, s. 124–162.

¹⁵ Z. Ziemiński, *Logika praktyczna*, Warszawa 2002, s. 144–148.

odpowiadać stopniowi jego uzasadnienia”)¹⁶. Dodatkowo, uzasadnianie rozumiane jako uprawomocnienie jakiegoś twierdzenia ma przełożenie w klasycznej koncepcji wiedzy, gdzie wiedzieć to *prawdziwie uzasadnić swoje przekonanie*. Przekładając powyższą definicję wiedzy na płaszczyznę formalno-logiczną, można w zasadzie skonstruować następującą formułę (to wspólny zapis pewnych różnych określeń odnoszących się do wiedzy):

„S wie, że A wtedy i tylko wtedy (a) S jest przekonany, że A; (b) S domniemywa, że A jest prawdą [równoważnie: S domniemywa, że R^R (model realny) = R^I (model intencjonalny) – to kongruencja, czyli zgodność i/lub odpowiedniość rzeczywistość do intencji]; (c) S posiada uzasadnienie dla (b) relatywnie do osiągalnego dla niego poziomu wiedzy”¹⁷.

W tym układzie widzimy, iż tak rozumiana wiedza (tutaj mocno osadzona w realizmie epistemologicznym, gdzie poznanie ludzkie dotyczy obiektów istniejących niezależnie od aktów poznawczych) jest warunkowa. To znaczy jest uzależniona bezpośrednio od: przekonania (stan psychiczny polegający na żywieniu pewności co do tego, o czym się jest przekonany, tzn. przekonanie jest równoważne z subiektywną pewnością co do swoich racji, poglądów itd.); prawdziwości (w klasycznym rozumieniu to zgodność z rzeczywistością); uzasadniania (w zależności od stopnia przekonania danego podmiotu, można mówić o stopniowalnym uzasadnianiu, tzn. może być lepsze i/lub gorsze dla określonych wypowiedzi). Powyższa formuła nie jest w zasadzie pytaniem o źródło wiedzy, lecz o jego podstawę. Oznacza to, iż punktem zwrotnym jest właśnie kwestia uzasadniania własnych przekonań, racji itp. przez dany podmiot, gdzie w zależności od tego, w jaki sposób zostanie dokonane uprawomocnienie okre-

¹⁶ Można wyróżnić dwie podstawowe odmiany uzasadnienia naukowego: 1. Dowodzenie – to w zasadzie rozumowanie (wnioskowanie) dedukcyjne, gdzie wykazanie prawdziwości danego zdania następuje na podstawie innych zdań, wcześniej uznanych za prawdziwe (dedukcyjność, czyli niezawodność logiczna, wynika z faktu, iż wnioskowanie przebiega zgodnie z kierunkiem wynikania: od racji R do następstwa N); 2. Sprawdzenie empiryczne – to procedura zmierzająca do uzasadnienia danego twierdzenia na podstawie jego logicznych następstw empirycznych, najczęściej przewidywań, czyli zdań prognostycznych (tutaj wnioskowanie przebiega w kierunku odwrotnym niż wynikanie, czyli od następstwa N do racji R – ma charakter redukcyjny i jest procedurą logicznie zawodną – prawdziwość N nie pociąga za sobą prawdziwości R). Więcej, [w:] J. Such, M. Szcześniak, *Filozofia nauki*, Poznań 2000, s. 75–79.

¹⁷ Przy czym musimy mieć świadomość, iż powyższa formuła odnosi się do pewnych modeli semantycznych, czyli do pewnych tworów teoriomnogościowych, a nie do fragmentów świata fizycznego. Stąd model realny (rzeczywisty) nie odnosi się do ludzi, lasów itd., ale jest formalną reprezentacją tego, co realne. Podobnie z modelem intencjonalnym. Więcej na ten temat, [w:] J. Woleński, *Epistemologia. Poznanie – prawda – wiedza – realizm*, Warszawa 2005, s. 355–386.

ślonego twierdzenia, zależy nie tyle stan wiedzy tego podmiotu, co jest niezaprzeczalne, lecz jego wiarygodność (profesjonalizm). Można stwierdzić, iż jest to proces dowodzenia, w którym rzeczywistym celem jest udowodnienie prawdziwości wniosku na podstawie prawdziwości przesłanek.

Natomiast uzasadnianie rozumiane jako usprawiedliwienie jakiegoś czynu odnosi się zwłaszcza do aktywności, a ściślej działań oraz decyzji podejmowanych przez różnego typu podmioty. W tym przypadku proces uzasadniania uzależniony jest od:

1. umiejscowienia danego podmiotu w rzeczywistości społecznej – to status oraz pozycja określonego podmiotu w danej strukturze społecznej;
2. wyznaczonego łańcucha: cel – warunki – środki – to schemat, według którego następuje określone działanie podmiotowe;
3. rodzaju użytej argumentacji – to sposób argumentacji stosowany przez dany podmiot w stosunku do własnych działań i decyzji.

W przypadku pierwszego warunku mowa o ontycznej sytuacji określonego podmiotu w zastanych stosunkach społecznych, gdzie na podstawie zdefiniowania immanentnych cech tegoż podmiotu, określenia jego pozycji i funkcji w strukturze społecznej oraz zdefiniowania relacji w stosunku do otoczenia zewnętrznego, w tym do innych podmiotów, wyznacza się pozycję oraz status tegoż podmiotu w rzeczywistości (proces pozycjonowania podmiotu określa jego siłę przyczynową w danym systemie społecznym. Przykładem mechanizmu określającego pozycję podmiotu w określonej strukturze społecznej może być charakterystyka określająca całościowość wielkiej grupy społecznej, odnoszącą się do wyjaśniania zależności relacyjnych pomiędzy tą grupą a otoczeniem społecznym¹⁸).

Natomiast drugi warunek odnosi się do pojęcia działania jako takiego, przez które rozumiemy: „Działać to tyle, co zmieniać rzeczywistość w sposób mniej lub bardziej świadomy; to zmierzać do określonego celu w danych warunkach przy pomocy właściwych środków po to, by dojść od warunków istniejących do warunków odpowiadających przyjętemu celowi; to włączać w rzeczywistość czynniki, które mają ten skutek, że się przechodzi od układu podlegających wyznaczeniu warunków początkowych do układu określonych warunków

¹⁸ Charakterystyka całościowości grupy społecznej na tle otoczenia społecznego opiera się na sześciu typach relacji: społeczeństwo jako całość nadrzędna – wielka grupa społeczna jako całość (część społeczeństwa); otoczenie społeczne grupy – wielka grupa jako całość; inna grupa jako całość – dana grupa jako całość; grupa społeczna wobec samej siebie jako całości; grupa społeczna jako całość – część grupy; grupa społeczna – członkowie grupy. Więcej na ten temat, [w:] M. Karwat, *Podmiotowość polityczna. Humanistyczna interpretacja polityki w marksizmie*, Warszawa 1980, s. 232 i nast.

końcowych”¹⁹. Widzimy, iż w definicji ogólnej działania nie bez znaczenia dla urzeczywistnienia tegoż działania jest następująca procedura: wyznaczenia celu; wyznaczenia warunków należących do rzeczywistości; wyznaczenia środków przystosowanych zarówno do zamierzonego celu, jak też do istniejącej rzeczywistości. Na bazie wyznaczenia łańcucha cel – warunki – środki oraz w oparciu o wyróżniony podmiot (sprawca działania) powstaje szeroko rozumiane działanie, które dzięki warunkom początkowym, czyli możliwości i/lub konieczności działania, staje się aktywnością podmiotową (to szeroko rozumiana potencjalność podmiotowa, czyli podmiotowość). Przy czym musimy mieć świadomość, iż powyższy schemat odnosi się przede wszystkim do teleologiczno-racjonalnego modelu działania, gdzie z założenia aktywność podmiotowa opierać się ma na wyznaczonym celu, a co za tym idzie – ma prowadzić do rezultatu maksymalnie preferowanego przez dany podmiot²⁰. Przekładając tę hipotetyczną sytuację na praktykę społeczną, można powiedzieć, iż czynność jest racjonalna, gdy podmiot: uświadamia sobie swoje wszystkie społeczne potrzeby i interesy; zna wszystkie możliwe warianty realizacji tych potrzeb oraz interesów; zna prawdopodobieństwa zajścia poszczególnych wyników swych czynności (w zależności od przyjętego wariantu rozwiązania); ma relację preferencji, określającą, które z przewidywanych rezultatów są do przyjęcia przez podmiot przy danych kosztach realizacji wariantu prowadzącego do tych rezultatów²¹.

Ostatni warunek dotyczy argumentacji, czyli procesu, którego celem wcale nie jest: „wyprowadzenie określonych konsekwencji z pewnych przesłanek (to cel dowodzenia), lecz wywołanie lub wzmocnienie poparcia audytorium dla tez, przedkładanych mu do akceptacji, argumentacja zakłada w istocie umysłowy kontakt między mówcą i jego słuchaczami. [...] W związku z tym argumentacja zmierza do oddziaływania na słuchaczy, do zmodyfikowania ich przekonań i nastawień za pomocą mowy, która ma na celu zdobycie ich przychylności, a nie narzucenie swej woli drogą interesu lub przymusu”²². Stąd argumentacja każdorazowo dopasowywana jest do konkretnego przypadku, tzn. uzależniona jest od przyjętego celu oraz

¹⁹ T. Kotarbiński, *Traktat o dobrej robocie*, Wrocław 1982, s. 19.

²⁰ Więcej na temat założenia o racjonalności działań w metodologicznej koncepcji interpretacji humanistycznej, gdzie racjonalność jest rozpatrywana jako metajęzykowe założenie określające atrybuty wszelkiego działania, [w:] J. Kmita, *Interpretacja humanistyczna a wyjaśnienie funkcjonalne*, [w:] *Elementy marksistowskiej metodologii humanistyki*, red. J. Kmita, Poznań 1973, s. 210–211.

²¹ M. Karwat, W. Milanowski, *Racjonalność i optymalność działań politycznych*, [w:] *Decyzje polityczne w systemach społecznych*, red. A. Bodnar, W.J. Szczepański, Warszawa 1987, s. 34.

²² Ch. Perelman, *Imperium retoryki. Retoryka i argumentacja*, Warszawa 2004, s. 22–33.

metod dopasowanych zarówno do przedmiotu argumentacji, jak też audytorium, na które ma wpłynąć (przy argumentacji zakłada się selekcję faktów i wartości oraz szczególnie sposób opisywania ich, który uzależniony jest od konkretnej sytuacji i wymogów i/lub oczekiwań audytorium)²³. W takim rozumieniu podmiot stosuje argumentację do dwóch zasadniczych kwestii:

1. Do wywierania wpływu na otoczenie – podmiot poprzez używanie określonej strategii argumentacyjnej, czyli poprzez perswazję, zmierza do skutecznego oddziaływania na inne podmioty – zdefiniowane audytorium (w przypadku polityka walczącego o reelekcję do sejmu będzie to jakaś wybrana grupa docelowa, czyli elektorat i/lub potencjalni wyborcy, dla których formułowany jest program polityczny mający na celu pozyskać ich zaufanie i głosy; z kolei dla mniejszości wyznaniowej starającej się o pozwolenie wybudowania świątyni będzie to argumentacja zmierzająca do pozyskania zaufania i przychylności organów administracji publicznej – prezydenta miasta i/lub wojewody, czyli dla przykładu przedstawienie planu inwestycji, który w przyszłości wypromowałby miasto w regionie). Równocześnie mierzalna skuteczność wywierania wpływu na audytorium poprzez stosowanie określonej strategii argumentacyjnej zależy między innymi od: wcześniejszej selekcji faktów, informacji, wartości, argumentów itd. (przy perswazji należy wybierać taką strategię komunikacji, która będzie odzwierciedlała poziom, zasoby i możliwości komunikacyjne audytorium); odpowiedniej prezentacji argumentów (przy docieraniu do audytorium należy wybrać taki sposób przedstawiania i opisywania argumentów, który będzie zgodny z kanonami, wartościami czy też obyczajami itd. przyjętymi przez audytorium. Przy czym podmiot używający argumentacji może korzystać, i bardzo często korzysta, z różnego typu socjotechnik, zwłaszcza różnych form manipulacji).
2. Do realizacji swoich partykularnych celów, potrzeb, preferencji, interesów itp. – proces decyzyjny współtworzony jest najczęściej przez stosowanie określonej strategii argumentacyjnej. W kontekście decyzji argumenty mogą wystąpić: przed podjęciem decyzji (to argumenty wysuwane przez sam podmiot i/lub sugerowane przez ekspertów, otoczenie itd., które przemawiają za podjęciem jakiejś aktywności); w trakcie procesu decyzyjnego (to argumenty utwierdzające decydenta w wykonaniu nielosowego wyboru, czyli do pod-

²³ Wśród licznych typologii wymieńmy tylko dwie podstawowe grupy argumentów: 1. *Argumenty quasi-logiczne* – to argumenty, które da się zrozumieć przez porównanie ich z myśleniem formalnym o charakterze logicznym lub matematycznym (np. argument niezgodności); 2. *Argumenty oparte na strukturze rzeczywistości* – te argumenty mają jako podstawę związki istniejące między elementami rzeczywistości (np. związki następstwa). Tamże, s. 68–130.

jęcia decyzji); po podjęciu decyzji (to argumenty, z których podmiot korzysta w celu utwierdzenia siebie jak też otoczenia w słuszności, ważności, celowości itd. podjęcia konkretnej decyzji). Równocześnie każda z faz procesu zakłada cel nadrzędny, tj. realizację założonych celów, potrzeb itd. przez decydenta.

Należy przy tym zauważyć, iż uzasadnianie poprzez argumentację różni się w sposób zasadniczy od uzasadniania przez jasne formułowanie sądów, tj. od formalnego dowodzenia prawdziwości zdań. Właściwie to możemy określić trzy istotne różnice między dowodzeniem a argumentacją:

1. Dowodzenie jest możliwe jedynie w ramach sformalizowanego systemu aksjomatów i zasad wnioskowania. Natomiast argumentacja nie wychodzi od aksjomatów, lecz opiera się na opiniach, wartościach i/lub spornych punktach widzenia (argumentacja wykorzystuje wnioskowanie logiczne, ale nie kończy się tylko i wyłącznie na dedukcyjnych systemach formalnych twierdzeń).
2. Dowodzenie słuszności ma na celu przekonanie osób, które posiadają wymaganą wiedzę specjalistyczną, podczas gdy argumentacja zawsze skierowana jest do konkretnych odbiorców i stara się uzyskać lub zwiększyć poparcie dla tez, które są przedstawione do ich aprobaty.
3. Argumentacja nie służy uzyskaniu czysto intelektualnej zgody, lecz przede wszystkim ma pobudzać do działania i/lub wywoływać gotowość działania w jakimś odpowiednim momencie²⁴.

Uzasadnianie w praktyce politycznej

Przekładając powyższe rozróżnienie na pojęcie uzasadniania w praktyce politycznej, możemy powiedzieć, iż pierwszoplanową rolę odgrywa tutaj windykacja aktu, czyli określone techniki komunikacji używane przez podmiot polityki w celu wywarcia wpływu na otoczenie, a dokładniej na inne podmioty (audytorium) funkcjonujące w przestrzeni politycznej²⁵. Uzasadnianie swoich racji przez różnego typu podmioty polityki, w sensie aksjologicznym oznacza

²⁴ G. Majone, *Dowody, argumenty...*, s. 98.

²⁵ Dla niektórych badaczy wywieranie wpływu stanowi istotę polityki (zgodnie z definicją „polityka jest po prostu wywieraniem wpływu”). Przy czym, w tym przypadku przez wpływ rozumie się: „taki stosunek między ludźmi, w którym potrzeby, pragnienia, preferencje czy intencje jednej lub więcej osób oddziałują na postępowanie lub predyspozycje do działania jednej lub wielu osób w kierunku zgodnym – a nie odwrotnie – z potrzebami, preferencjami lub intencjami wywierającej (-cych) wpływ”. Więcej na ten temat, [w:] R.A. Dahl, B. Stinebrickner, *Współczesna analiza polityczna*, Warszawa 2007, s. 29–53.

usprawiedliwianie określonego aktu. Z kolei w kontekście analizy argumentacyjnej jest równoznaczne z przemyślaną perswazją i związane w zasadzie z dwoma momentami:

1. Z przyjęciem odpowiedniej strategii (optyki) działania w rzeczywistości politycznej przez dany podmiot – w zależności od umiejscowienia podmiotu polityki, jego kreatywności (siły kauzalnej), postawionych celów oraz możliwości i metod realizacji tychże celów, podmiot polityki konstruuje oraz wdraża strategię działania.
2. Z przyjęciem odpowiedniej strategii (formuły) argumentacji dla poszczególnych decyzji o charakterze politycznym przez dany podmiot – tutaj uzasadnianie dla własnych potrzeb, interesów itd. może być argumentowane między innymi poprzez: racje wyższego rzędu (w rzeczywistości politycznej to najczęściej stosowana argumentacja, gdzie podmiot odwołuje się do racji stanu, państwa, narodu, bezpieczeństwa kraju itd.); wystąpienie sytuacji problemowej (tutaj argumentacja budowana jest na bazie rozwiązania jakiegoś problemu społecznego czy też zneutralizowania i/lub zlikwidowania antagonizmu i/lub konfliktu); odwołanie się do obowiązujących norm, kodeksów, ustaw, etyki itd. (w tym przypadku wyznacznikiem dla zastosowania określonej argumentacji jest funkcjonujący w danym porządku politycznym system normatywno-aksjologiczny); powołanie się na autorytet i/lub charyzmę (w tym układzie podmiot konstruuje argumenty dla audytorium, opiera się na własnej charyzmie i/lub odwołuje się do autorytetu, który jest pewnym ideałem czy też wyznacznikiem moralnym, naukowym itp. dla członków audytorium); płaszczyznę ideologiczną (dla zbiorowego podmiotu polityki, np. partii politycznej, będzie to mechanizm odwoływania się do programu politycznego partii, który z założenia jest wypadkową określonych doktryn, koncepcji czy też teorii politycznych); użycie modelu pragmatyczno-racjonalnego (to częsta strategia argumentacyjna stosowana w świecie polityki, gdzie przy uzasadnianiu podmiot polityki odwołuje się do zdrowego rozsądku, mądrości życiowej, przyzwoitości itp.); czynniki irracjonalne (tutaj perswazja stosowana przez dany podmiot polityki ogniskuje się w przywoływaniu określonych emocji, teorii spiskowych dziejów, fatum, opatrności itd.).

Z punktu widzenia funkcjonowania mechanizmu uzasadniania w *praxis* politycznej bardziej istotnym wydaje się drugi moment odnoszący się do decyzji politycznych. Wynika to z faktu, iż uzasadnianie tychże decyzji stanowi nieodłączny element procesu decyzyjnego (akt finalny tego procesu). Stąd można wyróżnić trzy typy uzasadniania decyzji politycznych:

1. Weryfikacyjny – jest stosowany głównie w toku postępowania decyzyjnego, gdzie proces gromadzenia i weryfikowania wiedzy dokonywany jest przez wyspecjalizowane ogniwa różnych organizacji. Ten typ uzasadniania podej-

mowany jest na zlecenie decydenta w związku z jakimś problemem decyzyjnym i/lub działaniem nierutynowym.

2. Informacyjno-perswazyjny – to akt komunikacji językowej, dzięki któremu kształtują się postawy polityczne (tutaj uzasadnianiu decyzji i działań politycznych służą określone techniki argumentacyjne, komunikacji oraz oddziaływań, gdzie ma miejsce dialog z doradcami, członkami gremium itp.).
3. Uzasadnianie poprzez podanie przesłanek – w tym przypadku decydent dokonuje oceny przyczyny (decyzji) na podstawie wymienienia oraz opisu przesłanek, na podstawie których podjął decyzję²⁶.

Równocześnie uzasadnianie decyzji o charakterze politycznym determinowane jest określonymi autorytatywnymi powodami²⁷, gdy podmiot każdorazowo musi odwoływać się do określonych wartości oraz interesu publicznego²⁸. W tym układzie argumentacja staje się kluczowym procesem, poprzez który zarówno obywatele, jak również decydenci (politycy) dokonują moralnych ocen i wyborów w dziedzinie

²⁶ Najbardziej powszechnym typem uzasadniania w polityce wydaje się perswazja, która generalnie wykorzystuje cztery rodzaje argumentacji: 1. Historyczną – ma za zadanie wzmacnianie motywacji opinii społecznej na rzecz aprobaty decyzji przez wskazanie na zweryfikowane już przez praktykę historyczną rozstrzygnięcia decyzyjne; 2. Wyjaśniającą – wskazuje na przyczyny danego stanu spraw; odtwarza na użytek decydenta lub szerszej opinii społecznej wiele przesłanek, którymi kierował się decydent, dokonujący wyboru danej alternatywy działania; 3. Prospektywną – zawiera argumenty opisowe i/lub wyjaśniające oraz argumenty wskazujące na pożądane rezultaty, które w przyszłości przyniesie realizacja danej decyzji; 4. Aksjologiczną – odwołuje się do wartości, etyki czy też nadrzędnych racji. Więcej, [w:] A. Bodnar, *Decyzje polityczne. Elementy teorii*, Warszawa 1985, s. 350–373.

²⁷ Zaangażowanie do publicznego uzasadniania naświetla potrzebę wyróżnienia pewnych autorytatywnych powodów w polityce: powód moralny – tutaj dobry powód powinien być dobry zarówno dla wszystkich, jak i dla jednostki (nie powinien zawęzać się do jednostki); powód ogólny – musi przekładać się na inne podobne przypadki; powód publiczny – powinien być szeroko oraz otwarcie akceptowany; powód krytyczny – jest rozpatrywany w zestawieniu z alternatywnymi dowodami. Więcej, [w:] S. Macedo, *The Politics of Justification*, "Political Theory", vol. 18, nr 2, 1990, s. 280–304.

²⁸ Historycznie źródło odwoływania się do interesu publicznego znajdziemy w greckim państwie-mieście, gdzie opracowano ogólną metodę krytycznego dyskursu, tj. dialektykę. W zasadzie jest to sposób argumentacji, który cechuje nie tyle sposób rozumowania, ile charakter przesłanek i społeczny kontekst jej zastosowania. Punktem wyjścia argumentacji dialektycznej są nie abstrakcyjne założenia, lecz poglądy obecne w społeczności (tutaj wniosek nie jest formalnym dowodem, lecz wspólnym pojmowaniem kwestii będącej przedmiotem dyskusji). Stąd dialektyka miała trzy główne zastosowania: 1. To metoda krytycznej analizy założeń różnych wyspecjalizowanych dyscyplin; 2. To sposób uzasadniania opinii oraz procedura wyjaśniania kwestii spornych; 3. To proces edukacyjny, który przekształca zwykłego człowieka w świadomego obywatela. Więcej na ten temat, [w:] G. Majone, *Dowody, argumenty...*, s. 15–35.

polityki. Właściwie to można powiedzieć, iż współcześnie podjęcie jakiegokolwiek decyzji w polityce, nawet właściwej, w pewnych przypadkach już nie wystarcza. Pożądanym stanem w przestrzeni publicznej jest, po pierwsze, kompetentne uzasadnianie określonych wyborów (a dokładniej aktów decyzyjnych), ich wyjaśnianie na forum społecznym oraz perswazja przy użyciu określonych argumentów. W takim rozumieniu argumenty są „potrzebne po podjęciu decyzji, aby zapewnić jej podstawę koncepcyjną, by wykazać, że mieści się w ramach istniejącej polityki, aby zwiększyć poparcie, poznać nowe konsekwencje i uprzedzić głosy krytyczne lub na nie odpowiedzieć”²⁹. Stąd widać wyraźnie, iż decydenci (różnego typu podmioty polityki) potrzebują w coraz większym stopniu argumentu i/lub argumentów, poprzez które stają się mniej lub bardziej kompetentni, a co za tym idzie – wiarygodni, czyli są mniej lub bardziej przekonujący dla konkretnych odbiorców.

Uzasadnianie a profesjonalizm w rzeczywistości politycznej

Reasumując, możemy stwierdzić, iż moment uzasadniania jako wyraz profesjonalizmu, a dokładniej jako wyraz profesjonalnego zachowania, działania czy decydowania podmiotów polityki, jest z całą pewnością jednym z zasadniczych elementów oceny praktyki politycznej. Właściwie żaden podmiot polityki nie jest w stanie uciec od ewaluacji swojej aktywności, a uzasadnianie wydaje się tutaj jednym z kluczowych weryfikatorów fachowości i rzetelności. Dlatego proces uzasadniania, a ściślej stosowanie określonych technik argumentacji przez decydentów, jest w zasadzie pożytecznym narzędziem dla szeroko rozumianego audytorium (w rzeczywistości politycznej będą to adresaci działań oraz decyzji politycznych, którzy w większości przypadków nie mają wpływu na decydentów, wręcz odwrotnie – bardzo często stają się docelowymi obiektami socjotechniki czy manipulacji, a ich rola i zadanie kończy się z chwilą wyboru swojego reprezentanta). Pomijając liczne ograniczenia poznawcze w stosunku do określenia profesjonalizmu danego podmiotu polityki (choćby niemożność poznania przez audytorium wszystkich motywów, aspiracji, ukrytych celów itd. decydenta czy też brak możliwości przewyciężenia szumu informacyjnego i/lub brak dostępu do wiarygodnego źródła informacji na temat decydenta) można wskazać, iż uzasadnianie jest:

1. precyzyjnym narzędziem oceny danej praktyki politycznej – poprzez określone typy, metody oraz techniki argumentacji stosowane przez podmiot jesteśmy w stanie określić treść i jakość jego profesjonalizmu (tutaj wyznacznikiem

²⁹ Tamże, s. 106.

- fachowości i/lub zawodowstwa podmiotu jest zewnętrzna, czyli niezależna od tegoż podmiotu, ewaluacja używanych przez niego argumentów);
2. procesem, na bazie którego buduje się opinie i/lub postawy – to użyteczny i wiarygodny moment, kiedy to zarówno obserwatorzy, jak i uczestnicy praktyki politycznej wyrabiają sobie zdanie, pogląd, pochwałę lub krytykę itd. na temat swojego reprezentanta czy w szerszym znaczeniu na temat jakiegoś podmiotu polityki (tutaj audytorium w oparciu o analizę aktywności podmiotowej, ściślej merytoryczną trafność argumentów stosowanych przez dany podmiot polityki, utwierdza się lub nie w przekonaniu co do jego kompetencji);
 3. skutecznym weryfikatorem dla aktywności podmiotowej jest uzasadnianie. Będąc ostatnią fazą procesu decyzyjnego, staje się równocześnie pierwszym weryfikatorem dla szeroko rozumianej aktywności podmiotowej (w tym znaczeniu poprzez empiryczną obserwację mechanizmu uzasadniania stosowanego przez dany podmiot polityki audytorium potrafi dokonać analizy oraz ustosunkować się do konkretnopodmiotowej praktyki);
 4. reprezentatywnym mechanizmem (wyrazicielem) dla zdefiniowania profesjonalizmu – to kluczowy proces występujący w przestrzeni społeczno-politycznej, na podstawie którego większość uczestników życia politycznego jest w stanie w sposób mniej lub bardziej świadomy określić zakres profesjonalizmu określonego podmiotu.

Filip Pierzchalski

Justification as a term of professionalism in political praxis

The article undertakes the analysis of subtle relationships between mechanism of justification (as a multistage process of shaping the bases/grounds for concrete arguments used by different political subjects) and phenomenon of professionalism in political praxis (as a competent realization of specified profession by some political subjects). Therefore the basic aim of this article is to pay attention to moment of justification (using various techniques of reasoning) as a calculable indication of professionalism in behaviors, actions, decisions etc., appearing in political life. In this matter the article undertakes the following issues:

1. the notion of professionalism, its essence (substance) and factors,
2. the phenomenon of professionalism in political space,
3. two – way explanation of the notion of justification, i.e. over the prism of validation of some statement (logical aspects) and over the prism of vindication of some action (activity aspects),
4. the notion of justification in political praxis.

Finally the article explains the correlation between the process of argumentation (which is the verbal indication of the phenomenon of justification) and professional behavior among political subjects.